

Резюме

Потапов Е. В. Анализ научной мысли по становлению государственного кредитования строительства жилья.

В статье проведен анализ научной литературы, даны соответствующие теоретические положения, выводы о деятельности государства по кредитованию строительства жилья, выяснены проблемные вопросы, которые сегодня недостаточно освещены учеными по данному вопросу.

Ключевые слова: государственное кредитование, строительство жилища, государственная ипотека.

Summary

Potapov E. Analysis of the scientific opinion concerning state loans for housing construction.

In the article analysis of scientific literature, proper theoretical positions, conclusions about state activities concerning state loans for housing construction is done, issues which aren't clarified by scientists for today are solved.

Key words: state loans, housing construction, state mortgage.

УДК 342.92

О. В. РОЙ

Олег Володимирович Рой, аспірант Київського університету права НАН України

ПОНЯТТЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА ЯК ПРЕДМЕТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

Реформування правових інститутів вітчизняної правової системи у контексті європейської інтеграції має безпосередній вплив на зміни у функціонуванні судової системи. Прийняття Верховною Радою України змін до Основного Закону¹ є підтвердженням серйозності намірів законодавця на шляху зближення з Європейським Союзом. Новим для адміністративної юстиції є закріплення норми у ст. 125 Конституції України, що передбачає діяльність адміністративних судів з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин². Прийняття нових та внесення змін до існуючих нормативно-правових актів породжує виникнення публічно-правових спорів та, як наслідок, ряд невирішених питань і проблем у процесі прийняття судами рішень у справах.

Дослідженням тематики нормативно-правового акта як загалом, так і в якості предмета публічно-правового спору, займалися такі юристи-практики та вчені-адміністративісти, як В. Б. Авер'янов, Н. В. Александрова, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, Ю. В. Георгієвський, Ж. В. Завальна, С. В. Ківалов, І. Б. Коліушко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, В. М. Косович, Р. О. Куйбіда, О. В. Кузьменко, Л. М. Легін, О. М. Пасенюк, Ю. С. Педько, К. Ю. Пуданс-Шушлебін, Я. С. Рябченко, А. О. Селіванов, М. І. Смокович, В. П. Тимошук, С. І. Фесенко, Н. Є. Хлібороб та ін.

Метою статті є дослідження і аналіз різних наукових поглядів, законодавчої бази, законопроектних робіт, судової статистики щодо нормативно-правових актів як предмета публічно-правового спору в судах адміністративної юрисдикції, напрацювання пропозицій щодо удосконалення норм Кодексу адміністративного судочинства України в частині оскарження нормативно-правових актів та загальнотеоретичної бази адміністративного процесу.

На нашу думку, звернення до проблеми оскарження нормативно-правового акта породжує питання про саме поняття даного виду правового акта.

У тлумачному словнику української мови під нормативно-правовим актом розуміється загальнообов'язкове офіційне рішення спеціально уповноваженого органу державної влади, прийняте в певному передбаченому законодавством процедурно-процесуальному порядку й затверджене в певній формі, яке встановлює нові правові норми, змінює чи скасовує ті, що вже існують³. На думку Н. М. Пархоменко, нормативно-правовий акт – це прийнятий уповноваженим державним чи іншим органом у межах його компетенції офіційний письмовий документ, який встановлює, змінює чи скасовує норми права, носить загальний чи локальний характер та застосовується неодноразово⁴. У своїх дослідженнях В. С. Нерсисянц характеризує нормативно-правовий акт як письмовий правостановлюючий акт держави, що містить нові норми чинного права. Своїм правостановлюючим характером нормативно-правовий акт відрізняється від усіх інших правових актів⁵. За Л. М. Легін нормативно-правовий акт – це юридичний документ (акт) уповноваженого суб'єкта правотворчості, прийнятий у встановленому порядку, який встановлює, змінює або скасовує норми права⁶.

Т. О. Калиновська окреслює нормативно-правовий акт місцевого самоврядування як офіційний письмовий документ, що містить норми права та прийнятий у межах Конституції і законів України безпосередньо територіальною громадою, органом місцевого самоврядування або його посадовою особою з питань місцевого значення чи здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади⁷.

У своєму дослідженні О. О. Борбунюк зазначає, що процес правотворчості як загальне поняття складається із законотворчого та нормотворчого процесів. Результат останнього – видання (прийняття) нормативних актів. Їх особливістю є визначена законом або іншими актами форма, особливий порядок видання (прийняття) та суб'єкт, якому надане таке право⁸. Тому при визначенні поняття нормативно-правового акта потрібно звертати увагу на вищевказані характеристики.

Вважаємо, що запропоновані поняття нормативно-правового акта в контексті нашого предмета дослідження потребують уточнення, адже згідно із ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження. Таке уточнення передбачає виключення Конституції та законів України із предмета оскарження адміністративних судів, оскільки означений вище порядок стосується лише підзаконних нормативно-правових актів.

Як відомо, підзаконний нормативно-правовий акт – це акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону, для конкретизації законодавчих приписів та їх трактування або встановлення первинних норм⁹.

Якщо звернутись до проекту Закону України «Про нормативно-правові акти» від 1 грудня 2010 р. № 7409, взятого відповідно до постанови Верховної Ради України від 20 травня 2011 р. № 3428-VI за основу, що був запропонований до другого читання, то ст. 1 цього законопроекту містить розмежування та визначення понять «нормативно-правовий акт» та «підзаконний нормативно-правовий акт». У свою чергу, згідно із вказаним проектом, підзаконним є нормативно-правовий акт суб'єкта нормотворення, прийнятий (виданий) на основі Конституції і законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та спрямований на їх реалізацію¹⁰. Аналізуючи цей законопроект, Н. А. Железняк вважає, що проект Закону України «Про нормативно-правові акти» має визначати систему та види нормативно-правових актів; урегульовувати суспільні відносини, пов'язані з розробленням нормативно-правових актів, їх прийняттям, державною реєстрацією, набранням ними чинності та обліком; встановлювати вимоги до техніки нормопроекткування та нормотворчого процесу; регулювати питання дії нормативно-правових актів, їх офіційного тлумачення та роз'яснення; на законодавчому рівні закріплювати механізм контролю за додержанням законодавства про державну реєстрацію підзаконних нормативно-правових актів¹¹.

Більшість пострадянських держав вже прийняли відповідні закони про нормативно-правові акти, підкреслює С. І. Фесенко. Отже, законодавство цих країн більше відповідає дотриманню принципу правової визначеності, який є одним із обов'язкових складових верховенства права¹².

Відповідно до загальновизнаних міжнародних норм, згідно з якими кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом¹³, у КАС України було закріплено можливість оскарження рішень суб'єктів владних повноважень. Зокрема, ст. 171 КАС України встановлено особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень. Правила цієї статті поширюються на розгляд адміністративних справ щодо: 1) законності (крім конституційності) постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень. Право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт¹⁴.

У зв'язку з цим постає питання про те, чи є нормативними розпорядження КМУ та чи можуть бути вони оскаржені до адміністративних судів? Якщо звернутись до Регламенту КМУ, затвердженого постановою КМУ від 18 липня 2007 р.¹⁵, то у п. 1 пар. 29, пар. 30 глави 1 розділу 4 чітко вказується, що акти КМУ нормативного характеру видаються у формі постанов; акти КМУ з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань – у формі розпоряджень. З викладеного випливає, що розпорядження КМУ не є актами нормативного характеру, отже вони не можуть оскаржуватися в порядку, визначеному ст. 171 КАС України. Проте, до прикладу, постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 26 січня 2015 р. у справі № 826/18327/14 визнано нечинним розпорядження КМУ від 5 листопада 2014 р. № 1079-р¹⁶.

Також породжує більше запитань, аніж відповідей, зазначення у вищезгаданій ст. 171 КАС України словосполучення «інші центральні органи виконавчої влади», що відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р.¹⁷ включає в себе державні служби, державні агентства, державні інспекції, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом – чи уповноважені такі інші центральні органи виконавчої влади приймати нормативно-правові акти? Аналіз положень Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» дає підстави зробити висновок про те, що правом прийняття нормативно-правових актів наділені лише міністерства та центральні органи зі спеціальним статусом (ст.ст. 15, 24), а державні служби, державні агентства, державні інспекції можуть приймати акти організаційно-розпорядчого характеру (ст. 23). Такий підхід законодавця дає змогу стверджувати, що в порядку, визначеному ст. 171 КАС України, можуть оскаржуватися лише нормативно-правові акти міністерств та центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Отже, наскільки повно та всебічно можна захистити свої права, свободи чи інтереси, якщо ст. 3 КАС України не містить визначення поняття нормативно-правового акта з позиції розгляду судами справ адміністративної юрисдикції? З цього приводу Т. С. Подорожна справедливо зазначає, що включення в текст нормативно-правового акта дефініцій виключає багатозначність тлумачення суті правової норми, дає змогу однозначно й адекватно волі законодавця застосувати закон. Тільки терміни, що мають визначення, сприяють досягненню точності правових приписів¹⁸.

На дану проблему зверталась увага Вищим адміністративним судом України. Зокрема, ще в 2010 р. у відповідному інформаційному листі зазначено, що нормативно-правові акти – це правові акти управління, які встановлюють, змінюють, припиняють (скасовують) правові норми. Нормативно-правові акти містять адміністративно-правові норми, які встановлюють загальні правила регулювання однотипних відносин у сфері виконавчої влади, розраховані на тривале застосування; загальні правила поведінки, норми права, регламентують однотипні суспільні відносини у певних галузях і, як правило, розраховані на довгострокове та багаторазове їх застосування¹⁹.

Проблема визначення нормативно-правового акта як предмета розгляду судами адміністративної юрисдикції порушувалась у дисертаційному дослідженні Я. С. Рябченко, яка чітко зазначила про доцільність прийняття Закону України «Про нормативно-правові акти». Автор виокремила ознаки даного виду правового акта, що є, на її думку, обов'язковими: вміщує норми права; приймається органом державної влади, органом місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, іншим суб'єктом при виконанні ним владних управлінських функцій; ухвалюється у формі, встановленій Конституцією та законами України; розрахований на неодноразове використання неконкретизованими адресатами; опрацьовується з урахуванням правил юридичної техніки; забезпечується примусовою силою держави; регулює найважливіші, ключові суспільні відносини²⁰.

Особливістю справ адміністративної юрисдикції є публічна діяльність суб'єкта владних повноважень при здійсненні владних управлінських функцій, що обов'язково потрібно враховувати при дослідженні даної проблематики. Проаналізувавши визначення поняття нормативно-правового акта, виходячи із загальних надбань теорії держави і права, та його ознак, визначених вченими-адміністративістами, можна зробити висновок, що для нормативно-правового акта як предмета публічно-правового спору характерна низка особливостей. Це, зокрема, особливий порядок розгляду адміністративних справ щодо оскарження нормативно-правових актів, встановлений ст.ст. 171–171¹ КАС України. Та чи прийняття спеціального Закону про нормативно-правові акти унеможливить виникнення колізій? На нашу думку, ні, проте усуне ряд недоліків у визначенні цього виду правового акта та, як наслідок, прогалини у правовому регулюванні означеного питання у сфері адміністративної юрисдикції. Проте внесення змін та доповнення ст. 3 КАС України терміном «нормативно-правовий акт» як предмета публічно-правового спору вбачається більш ефективним кроком, враховуючи невизначеність питання щодо проекту Закону України «Про нормативно-правові акти», сприятиме винесенню судами законних та обґрунтованих рішень в адміністративних справах.

При вивченні проблеми визначення нормативно-правового акта як предмета публічно-правового спору ми звернули увагу на дані судової статистики. Зокрема, аналіз статистичних показників розгляду Верховним Судом України адміністративних справ (за класифікацією Верховного Суду України) показує, що найчастіше предметом перегляду були рішення у справах зі спорів фізичних чи юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи актів індивідуальної дії). Кількість розглянутих справ цієї категорії становить 160 одиниць, або 51 % розглянутих справ. Аналіз складових цього показника засвідчив, що у звітному періоді найбільшу частину справ цієї категорії становили справи про оскарження рішень органів Державної фіскальної служби України (42 справи, або 26 %) та Пенсійного фонду України (33 справи, або 21 %). У загальній кількості цих справ скасовано 50 судових рішень Вищого адміністративного суду України, або 31 % переглянутих рішень у справах цієї категорії²¹. Наведені статистичні дані підтверджують існування окресленої нами проблеми, що існує навіть на стадії касаційного оскарження рішень у справах щодо законності правових актів в цілому.

З цього приводу вдало зазначили С. В. Кальченко та М. І. Смокович, що відмежування предмета спору – нормативно-правового акта від правового акта індивідуальної дії має не просто суто теоретичне, а суттєве практичне значення не лише стосовно розгляду справ у порядку саме ст. 171 КАС України та застосуванні відповідних особливостей процесуального закону, а також при вирішенні інших питань: стосовно територіальної підсудності²².

На основі викладеного матеріалу спробуємо запропонувати авторське визначення нормативно-правового акта. Як відомо, з метою впорядкування видання міністерствами, іншими органами виконавчої влади нормативно-правових актів, забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів громадян, підприємств, установ та організацій нормативно-правові акти, які видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами господарського управління та контролю і які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, підлягають державній реєстрації²³. Враховуючи цей факт, пропонується визначати нормативно-правовий акт як офіційний письмовий документ (акт), прийнятий суб'єктом владних повноважень у межах його компетенції на підставі і з метою реалізації закону при виконанні ним владних управлінських функцій, який встановлює, змінює чи скасовує норми права, носить загальний чи локальний характер та застосовується неодноразово, підлягає державній реєстрації.

- ¹ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/>
- ² Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
- ³ Глумачний словник з теорії держави і права / авт.-упоряд. К. Г. Волинка. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2006. – 46 с.
- ⁴ Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 343 с.
- ⁵ *Нерсесянц В. С.* Общая теория права и государства / В. С. Нерсесянц. – М. : ИНФРА • М, 1999. – С. 402.
- ⁶ *Легін Л. М.* Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак / Л. М. Легін // Право і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 21–26 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_2_6
- ⁷ *Калиновська Т. О.* Поняття нормативно-правових актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування, їх юридична природа та ознаки / Т. О. Калиновська // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 168–175. – Бібліогр.: 20 назв. – укр. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/dip/2010_48/2-10.pdf
- ⁸ *Борбунюк О. О.* Щодо визначення нормативно-правового акта в адміністративному праві / О. О. Борбунюк // Проблеми законності : зб. наук. пр. – Х., 2014. – Вип. 125. – С. 160–168.
- ⁹ *Скаун О. Ф.* Теорія держави і права : підруч. ; пер. з рос. / О. Ф. Скаун. – Х. : Консум, 2001. – 334 с.
- ¹⁰ Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» від 1 грудня 2010 р. № 7409 (у редакції тексту запропонованого до другого читання 17 жовтня 2012 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=39123&pf35401=236607>
- ¹¹ *Железняк Н. А.* Організаційно-правовий механізм здійснення контролю за додержанням законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів / Н. А. Железняк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 10. – С. 7–15.
- ¹² *Фесенко С. І.* Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів регуляторної дії органами місцевої влади, місцевого самоврядування, як чинник дотримання Конституційних прав громадян в контексті реалізації засад державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Проблеми реалізації. Зарубіжний досвід / С. І. Фесенко // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 18 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Chaau/2013-1/13fsisgd.pdf
- ¹³ Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- ¹⁴ Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
- ¹⁵ Регламент Кабінету Міністрів України : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF/page>
- ¹⁶ Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 26 січня 2015 р. у справі № 826/18327/14 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43162028>
- ¹⁷ Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
- ¹⁸ *Подорожна Т. С.* Вплив дефініцій на якість нормативно-правових актів: теоретичний аспект [Текст] / Т. С. Подорожна // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 63–66.
- ¹⁹ Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 1 червня 2010 р. № 781/11/13-10 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v781_760-10
- ²⁰ *Рябченко Я. С.* Оскарження нормативно-правових актів в адміністративному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Я. С. Рябченко; Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2011. – 19 с.
- ²¹ Аналітичний огляд стану здійснення адміністративного судочинства у 2015 році / Загальні показники розгляду Верховним Судом України заяв про перегляд судових рішень Вищого адміністративного суду України та результати їх перегляду : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika/anlit_ogljad_adminsudochinstva_2015/
- ²² Адміністративне судочинство України : підруч. / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.]; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 286 с.
- ²³ Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України від 3 жовтня 1992 р. № 493/92 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/493/92>

Резюме

Рой О. В. Поняття нормативно-правового акта як предмета публічно-правового спору.

У статті проаналізовано поняття нормативно-правового акта, виходячи з позицій теорії держави і права та науки адміністративного права. Акцентується увага на відсутності законодавчого визначення поняття нормативно-правового акта в КАС України, зволіканні з прийняттям проекту Закону України «Про нормативно-правові акти», що не сприятиме законності й обґрунтованості рішень, які виносяться адміністративними судами. Пропонується авторське визначення поняття нормативно-правового акта. Доводиться необхідність внесення змін до ст. 3 КАС України в частині визначення поняття та ознак нормативно-правового акта.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, підзаконний нормативно-правовий акт, Кодекс адміністративного судочинства України, предмет публічно-правового спору, адміністративна юстиція.

Резюме

Рой О. В. Понятие нормативно-правового акта как предмета публично-правового спора.

В статье проанализировано понятие нормативно-правового акта, исходя из позиций теории государства и права и науки административного права. Акцентируется внимание на отсутствии законодательного определения понятия нормативно-правового акта в КАС Украины, промедлении с принятием проекта Закона Украины «О нормативно-правовых актах», что не способствует законности и обоснованности решений, принимаемых административными судами. Предлагается авторское определение понятия нормативно-правового акта. Доказывается необходимость внесения изменений в ст. 3 КАС Украины в части определения понятия и признаков нормативно-правового акта.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт, подзаконный нормативно-правовой акт, Кодекс административного судопроизводства Украины, предмет публично-правового спора, административная юстиция.

Summary

Roy O. Definition of the regulatory-legal act as the subject-matter of a public-justiciable dispute.

This article provides the analysis of the concept of a regulatory legal act that is based on the theory of law and state and science of administrative law. Attention is impaired on the absence of juridical definitions of term regulatory-legal act in the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and postponing the adoption of the Law of Ukraine «On normative legal acts», which will not contribute to the legality and validity of decisions handed down by the administrative courts. The author suggests to define the term of regulatory-legal act. Moreover, the author has proved the necessity of adding changes to the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine to the chapter including the definition and properties of regulatory-legal act.

Key words: regulatory-legal act, subordinate regulatory-legal act, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine, the subject-matter of a public-justiciable dispute, administrative justice.

УДК 346.62

В. Г. САВЕНКОВА

*Владислава Геннадіївна Савенкова, аспірант
Київського національного університету імені Тараса
Шевченка*

СУТЬ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Науковий інтерес до такої категорії, як «принципи права», особливо актуальний у контексті євроінтеграційної спрямованості нашої держави. Формування правових норм в Європейському Союзі відбувається у чіткій відповідності до загальних та спеціально галузевих правових принципів, що мають нормативне закріплення. Адаптуючи вітчизняне законодавство до норм та стандартів права ЄС, визначення правових принципів здійснення банківської діяльності набуває особливого значення. Відображаючи у собі «сутність права», правові принципи мають безпосередній зв'язок різних правових процесів, поєднуючи загальнотеоретичні питання та практичні задачі, що потребують вирішення.

Правові принципи відіграють важливу роль у правовому регулюванні фінансової діяльності загалом і банківської зокрема. Вони виступають у якості ідей, що спрямовують законодавця до визначення напрямів удосконалення відповідних галузевих норм. Дослідження принципів фінансового права являє собою значний науковий інтерес, свідченням чого є наукові праці таких вітчизняних учених, як О. А. Музика-Стефанчук, С. О. Ніщима, А. О. Полянничко, І. М. Ярмак, О. О. Башняк. Зокрема, Н. К. Шапгала, визначає принципи права як фундаментальні вихідні засади, в яких висвітлюються сутність, призначення та імперативна динамічна спрямованість певного правового інституту чи явища; вони об'єктивно зумовлені економічним, соціальним, політичним устроєм держави, основними засадами побудови й функціонування суспільства тощо¹. М. І. Байтин визначає принципи як похідні, визначальні ідеї, положення, директиви, що становлять моральну організаційну основу виникнення, розвитку і функціонування права; це те, на чому ґрунтуються формування, динаміка і дія права, що дає змогу визначити його природу як демократичного, чи навпаки, тоталітарного². Науковець І. Л. Невзоров у своїх працях говорить про принципи права як про первинні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і основи даного типу держави й права, є однопорядковими з сутністю права і відображають його основні риси. На його думку, вони визначаються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та вдосконалення певного суспільного ладу; це такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких ґрунтується ця правова система³.

Загальні принципи права складаються переважно із фундаментальних правових принципів, що являють собою передумову функціонування правопорядку і є спільними для всіх галузей права. Як зауважує А. Колодій, принципи права покликані забезпечувати органічний взаємозв'язок правової системи, системи і структури права, норм права та правових відносин, єдність норм, інститутів та галузей права. Вони характеризують зміст і сутність права в концентрованому вигляді й демонструють підвалини відображення в ньому економічних, політичних, моральних відносин. Принципи виступають критеріями оцінки правомірності чи неправомірності дій соціальних суб'єктів, формують правове мислення і правову культуру, цементують систему і структуру права⁴.

Термін принцип міститься у вітчизняних нормативно-правових джерелах, вказуючи на окремий правовий інститут, проте його розуміння та тлумачення різняться. Наприклад, ст. 8 Митного кодексу України називається «Принципи здійснення державної митної справи», в якій законодавець відтворює принципи права та формулює їх зміст, що вказує на галузеву належність. У Податковому кодексі України трапляються зовсім інші формулювання. Зокрема, ст. 4 має назву «Основні засади податкового законодавства України», а в п. 4.1 зазначено: «Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах...»⁵.